

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Федорів Владислав Юрійович

студент I курсу факультету права та економіки

Науковий керівник: Крижановська Тетяна Олександрівна

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Актуальність питання національної держави визначається історією інтересу до формування незалежної України. Від Грушевського до сучасності ця ідея була важливою для свідомої частини українців. Підвищення національної свідомості та популяризація права на існування української нації роблять це питання найважливішим. Робота спрямована на роз'яснення та поширення знань про походження ідеї національної держави.

Метою цієї роботи є досягнення основних положень ідеї національної держави М. С. Грушевського та їх філософського підґрунтя, з метою вироблення знань та формування уявлення щодо ідеї національної держави в умовах необхідності підвищення рівня національної свідомості кожного українця в сучасних реаліях. Робота спрямована на вирішення наступних завдань: 1) розглянути суть концепції «національної ідеї» в українському контексті як матриці державотворення; 2) подати історичний контекст і загальний інтелектуальний фон, які вплинули на формування переконань М. С. Грушевського; 3) провести аналіз основних філософських принципів, що визначили основу ідеї національної держави, яку підтримував М. С. Грушевський; 4) дослідити погляди Михайла Грушевського на сутність існування національної держави, враховуючи його авторитет та значущий внесок у загальний розвиток української науки.

Додатково, робота спрямована на визначення впливу таких ідей на сучасне сприйняття національної ідеї.

Національна ідея в Україні існує як основа державотворення, є рушійною силою об'єднання українських політичних, культурних та духовних сил в умовах постійного існування зовнішньої загрози. Така ідея в Україні виступає не лише як наслідок існування окремого українського етносу в загальноісторичному контексті, але і як рушійна сила, що рятувала націю від зникнення протягом віків [1, с. 98–99].

Знаходячи своє втілення в ідеї національної держави таке явище представляє собою проєкт розвитку політичної нації, що базується на демократичних принципах, культурному плюралізмі та захисті національних інтересів у різних сферах. Національну ідею можна інтерпретувати як стратегічну мету національного прогресу, породження і виразник національ самосвідомості [1, с. 100; 3, с. 55].

Осмислення національної ідеї знаходить своє відображення в діяльності багатьох українських особистостей, зокрема в діяльності Михайла Сергійовича Грушевського – українського історика, громадського та політичного діяча. Аналізуючи погляди Михайла Грушевського, слід враховувати складні історичні обставини, що впливали на його діяльність. В кінці XIX-го і на початку XX-го століття український народ зазнав численних викликів і обмежень. Україна перебувала під поділом між Російською та Австро-Угорською імперіями, які активно пригнічували українську національну свідомість, придушували культурний та національний рух. Одночасно українці обмежувалися в доступі до освіти та культурних ресурсів [2, с. 76–77].

Завдяки складному історичному спадкуванню в Україні виникали філософські основи, такі як бажання людини протистояти гніту та владі. Це викликало національний рух і підштовхувало українців до об'єктивного пізнання світу та історії через емпіричні дослідження. У XIX столітті, на тлі загальноєвропейського розвитку науки, філософські концепції дослідження світу поступаються чітким науковим фактам. Це сприяло прийняттю позитивістського підходу в Україні, який Михайло Грушевський підтримував у своїх дослідженнях. Грушевський пропонував написати національну «біографію» українців, чим наголошував на об'єктивному вивченні минулого українців і активно застосовував науковий метод у своїх дослідженнях. У своїй праці «Історія України-Руси» Грушевський докладно досліджував історію українців та їхню роль в історії. Він підтримував точність, документальний аналіз і чіткість висновків, вважаючи об'єктивність і точність ключовими складовими історичного пізнання [4, с. 43–44].

Основними філософськими принципами М. С. Грушевського, викладеними в праці «Історія України-Руси» були:

– Природне право українців на національну самостійність та самовизначення щодо своєї долі та майбутнього. Таке право повинна мати кожна нація та забезпечення його реалізації є головною метою для будь-якого народу, що такої самостійності не має. В цьому і полягає основна суть існування нації як індивідуальної та чітко окресленої людської спільноти.

– Збереження та вивчення української історії та культури, зосередження на цьому особливої уваги – усвідомлення культури та історії стає

єдиним чинником збереження нації від асиміляції в умовах відсутності державності.

– Головною філософською ідеєю Михайла Грушевського було відзначення важливості культурної і національної незалежності України для суспільного розвитку. Його філософія базувалася на переконанні, що ця незалежність є суворо необхідною для збереження та розвитку української ідентичності [3, с. 46–47].

Аналіз філософських принципів вказує, що догмати природного права людини базуються на факті існування, порівнюючи їх із класичною античною філософією, де природа вважається джерелом дійсного права. Грушевський розглядав природне право на національну ідентичність як суттєвий аспект, діливши загальну ідею природного права в контексті української національності. Він акцентує на тому, що «Етнографічна і історична близькість народності українсько-руської до великоруської не повинна служити причиною до їх перемішувань – вони жили своїм життям поза своїми історичними стичностями і стрічами» [54, с. 77]. У концепції Грушевського виокремлюється ейдологія, пов'язана із вивченням образів та їх сутностей, що в контексті розглядається як методологічна концепція та реальний факт соціальної дійсності. Погляди Грушевського спрямовані на визнання важливості національної ідеї та усвідомлення, що самосвідомість народу є головним елементом у розвитку державності чи автономії, базуючись на вивченні та збереженні української історії та культури. Це пізнання має стати інструментом для національної самоідентифікації та підтримки об'єднання, оскільки ідентичність виникла на основі історії, мови, культури та духовних цінностей. Без такого знання неможливо свідомо відчувати належність до української нації, особливо в умовах відсутності державності, коли збереження культурної спадщини стає ключовим для запобігання поглиненню. У сучасному світі ці погляди розглядаються як цілком звичайні та логічні, але в умовах цензури та нав'язування ідеї «україно-російського народу» вони вважалися вкрай прогресивними.

Михайло Грушевський еволюціонував від автономістських поглядів, які він висловив у брошурі «Якої автономії і федерації хоче Україна» до позицій самостійників. У своїх ідеалістичних уявленнях спочатку він не міг відірватися від зв'язку з Росією та мав певні надії на автономію в складі багатонаціональної держави, з правами на запровадження національної мови, програми навчання та домінування української культури у всіх ділах. Проте політична реальність діяльності Тимчасового Уряду Росії виявилася суворою та відмінною від ідеалістичних уявлень Грушевського. У цьому контексті, він став більш критично налаштованим до імперської політики та переконував, що українці мають активно боротися за свої права та національну незалежність, коли ситуація

наблизилася до прямого збройного конфлікту. Складність політичного контексту в період революційних подій 1917–1920 років призвела до еволюції від ідеї автономії до ідеї створення повноцінної національної держави. Згідно з Грушевським, національна ідея включала в себе акцент на суверенітеті, справедливості, свободі, соборності і усвідомленому українстві, і ці принципи стали основою для формування української національної держави.

Отже, історичний внесок Михайла Грушевського справді характеризується схильністю до позитивізму, який виявив вплив як на його філософську, так і на політичну діяльність. Його еволюція від ідеалістичних поглядів до самостійницьких бачень відобразила важливі зміни у сприйнятті національної ідеї та історичного досвіду України. Грушевський вперше висвітлив ті ідеї, що легли в основу сучасного українського національного бачення. Він підкреслював важливість вивчення української історії, мови, культури та освіти. Його ставлення до історичних фактів та спадщини відхилилося від російської історіографії, що стверджувала загальноруську ідею, і вказало на необхідність розглядати Україну як окрему націю зі своїм унікальним культурним і історичним спадком. Сучасні умови збройного конфлікту в Україні роблять актуальними ідеї Михайла Грушевського.

Література:

1. Калиновський Ю. Ю. Національна ідея як ціннісна детермінанта державотворчого процесу в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Філософія. 2016. № 1. С. 98–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2016_1_122
2. Буканов, Г. Національна ідея в Українському визвольному русі (друга половина XIX – початку XX ст.) *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6 : Історичні науки*. 2008. Вип. 6. С. 75–79. URL: <https://is.gd/fhlmGU>
3. Гелей С. Д. Ілля Витанович про історіософію Михайла Грушевського. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2016–2021. Спецвипуск. С. 45–61. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/45-61Heley-RM.pdf>
4. Витанович І. Уваги до методології й історіософії Михайла Грушевського. *Український історик*. 1966. № 1–2. Рік III. Нью-Йорк – Мюнхен. 51 с. URL: <https://is.gd/7u3OEk>
5. Грушевський М. С. Звичайна схема «руської» історії й справа національного укладу історії східного слов'янства / Грушевський, Михайло Сергійович. Твори : у 50 т. [редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.]. Львів : Видавництво «Світ». 2002. Т. 1. С. 75–82. URL: <https://is.gd/geiUKk>